

TAPIO VARIS, *International Inventory of Television Programme Structure and the Flow of TV Programmes between Nations*. **University of Tampere, Research Institute, Research Reports**, ser. B, No. 20. 1973, 264 ss.

Tämä tutkimus on osa toukokuussa 1973 tarkastettua Tapio Variksen tiedotusopin piiriin kuuluvaa väitöskirjaa, joka koostuu useista erillisistä tutkimuksista ja niiden yhteenvedosta. Koska kuitenkin yllämainittu tutkimus muodostaa erillisen kokonaisuuden ja on myös julkaistu erillisenä, niin se voitaneen arvioida yksinäänkin, irrallaan muista väitöskirjan osatutkimuksista. Kolme muuta osatutkimusta ovat:

1. *The Control of Information by Jamming Radio Broadcasts*. *Cooperation and Conflict* 3, 1970, ss. 168—84.
2. *A Qualitative Comparison of Two Soviet News Items in the Finnish Services of Radio Moscow and BBC*. *Cooperation and Conflict* 1, 1973, ss. 33—56.
3. *Listening to Foreign Broadcasts in Finland*. *Research Reports from the Section for Long-Range Planning*. *The Finnish Broadcasting Company*, No. 9, 1970 (10 ss. ja liite).

Lisäksi väitöskirjaan sisältyy 35-sivuinen yhteenveto nimeltään »The Conceptual Framework: Some Clarifications». Näin ollen väitöskirjan kokonaispituus on 350 sivua.

Ensimmäinen keskeinen piirre Variksen tutkimuksessa on sen kansainvälisyys. Kyseessä on ilmeisesti laajin Suomesta käsin suoritettu kansainvälinen tutkimus, ja aineistonkeräysmenetelmä on suomalaiseksi tutkimukseksi poikkeuksellinen. Pääosa aineistosta kerättiin kyselylomakkeella, joka toimitettiin alunperin televisioasemille 78 maassa ja kaiken kaikkiaan kontakteja on ollut 90 maahan. Riittävän peittävää aineistoa saatiin loppujen lopuksi 51 maasta, jotka edustavat erityyppisiä valtioita kaikissa maanosissa, joskin Afrikka on jäänyt pakostakin vähemmälle huomiolle sikäläisten televisio-olojen kehittymättömyyden vuoksi (hyvänä esimerkkinä tästä on se, että koko Afrikassa on vähemmän televisiovastaanottimia, 1230.000 kpl, kuin esim. Libanonissa tai Hongkongissa). Kyselylomakkeen lisäksi on aineistolähteinä käytetty erilaisia dokumentteja, tilastojulkaisuja sekä henkilökohtaisia

haastatteluja sekä kirjeenvaihtoa. On helppo kuvitella kuinka monimutkainen aineistonko-koamisprosessi on loppujen lopuksi ollut. Tutkimuksen kansainvälisyyttä on omiaan lisäämään se, että projekti on ollut Unescon tukema ja sen pohjalta järjestettiin Unescon toimesta Tampereella toukokuun 1973 lopussa korkea-tasoinen kansainvälinen seminaari (sama, jossa pres. Kekkonen piti tunnetun kommunikaatio-puheensa).

Tämäntyyppisen tutkimuksen käyttökelpoisuus on tullut esille monessakin yhteydessä. Itse asiassa se täyttää erään olennaisen aukon kansainvälistä järjestelmää ja sen rakennetta koskevassa tutkimuksessa, sillä televisio-ohjelmien kansainvälisen vaihdon osalta on ollut tavattoman vaikea saada peittävää aineistoa. Tältä kannalta katsottuna Variksen tutkimus liittyy niihin tutkimusprojekteihin, joissa on kartoitettu mm. kansainvälisen kaupan rakennetta, investointeja ja monikansallisia yrityksiä, kansainvälisten järjestöjen jäsenyyksiä, kansainvälisen diplomatian rakennetta sekä kansainvälistä lentoliikennettä. Jokainen edellä mainituista muuttujista antaa omalta osaltaan mielekästä informaatiota ja vasta ne yhdistämällä ollaan pääsemässä totuudenmukaiseen kuvaan kansainvälisen dominanssijärjestelmän toiminnasta.

Tekijä määrittelee tutkimustehtävänsä seuraavilla kysymyksenasetteluilla:

1. millainen on televisio-ohjelmien rakenne eri maissa. Saatujen tulosten tulkinnan kannalta on keskeinen ero yhtäältä informatiivisen ohjelmapolitiikan ja toisaalta pelkän viihteellisuuden välillä, joka ero tulee selvästi näkyviin myös itse tutkimustuloksissa.
2. mikä on eri maiden televisio-ohjelmistoissa ja eri ohjelmaluokissa ulkomaisen ja kotimaisen tuotannon välinen suhde?
3. mistä maista televisio-ohjelmia pääasiassa tuodaan?
4. millaisia ovat televisio-ohjelmien kansainvälisen kaupan ja vaihdon mekanismit?

Näihin tutkimusongelmiin pyritään edellä luonnehditusta laajasta kansainvälisestä materiaalista hakemaan pitäviä vastauksia.

Televisio-ohjelmien rakenteen tutkimisessa käytettiin kymmenkunta ohjelmatyyppeä sisältävää luokittelurunkoa, joka voidaan tarpeen

niin vaatiessa tiivistää kahteen pääulottuvuuteen: informaatioon ja viihteeseen. Alhaisin informaation osuus oli Guatemalassa (7 %) ja korkein Shanghaiin, Kiinan kansantasavalta, televisioaseman lähettämässä ohjelmistossa (90 %). Keskimäärin informaation osuus oli 30—40 % koko ohjelmistosta. Tämä osoittaa sen, kuinka pääasiassa sarja- ja pitkistä filmeistä koostuvalla viihdeohjelmistolla on keskeinen osa sähköisessä tajunnanteollisuudessa. Edelleen kansainväliset vertailut toivat selvästi esiin sen seikan, että kaupalliset tv-asetat lähettivät huomattavasti vähemmän informatorista ohjelmistoa kuin ei-kaupalliset asemat.

Ulkomailla tuodun ohjelmiston osuus koko ohjelmistosta vaihteli huomattavasti maittain: ääriarjoina olivat yhtäältä Yhdysvallat ja Kiinan kansantasavalta (ohjelmistosta muualta tuotua 1—2 %) sekä toisaalta mm. Malesia, Guatemala, Uusi Seelanti ja Islanti (70—80 %). Päähavaintona voidaan kuitenkin esittää se, että ne maat, jotka ovat taloudellisesti riippuvaisia ja joilta on riistetty mahdollisuudet harjoittaa omaehtoista talouspolitiikkaa, ovat myös riippuvaisia ulkomailla tuodusta televisio-ohjelmistosta. Tässä mielessä kansainvälisten suhteiden taloudellinen perusta vaikuttaa siihen, mitä tapahtuu päälysrakenteeseen luettavien televisio-ohjelmien ja niiden vaihdon tasolla. Ohjelmien rakenteen osalta tilanne oli se, että osapuilleen poikkeuksetta tuodun aineiston suhteellinen osuus oli suurin — ja sangen useissa tapauksissa täysi 100 % — sarjafilmiin, pitkien filmien ja erilaisten ajanvieteohjelmien kohdalla.

Variksen tulokset osoittavat hyvin selvästi sen, että Yhdysvallat — vaikkakin sen mahtiasema ohjelmamarkkinoilla on hieman kärsinyt — on pääasiallinen tv-ohjelmien lähde. Yhdysvalloista tuotujen ohjelmien osuus tuoduista ohjelmista luonnollisesti vaihtelee maittain, mutta keskimäärin voidaan todeta amerikkalaista alkuperää olevien ohjelmien osuuden nousevan 50—60 prosenttiin. Lisäksi on tietysti maita, ennen kaikkea Latinalaisessa Amerikassa sekä Kaakkois- ja Itä-Aasiassa, jotka ovat osapuilleen täysin amerikkalaisten ohjelmien tuonnin armoilla. Variksen suoritamiin arvioiden mukaan yhtenä vuonna ulkomaille vietyjen amerikkalaisten ohjelmien

kokonaiskestoaikea on lähes 200.000 tuntia, joten kysymys ei ole millään tavoin vaatimattomista operaatioista. Ohjelmaviennin vuosittainen arvo voidaan estimoida 100 miljoonaksi dollariksi. Viennistä noin 90 % on viihdettä. Näin korkea luku oikeuttaa sen johtopäätöksen, että amerikkalainen kommunikaatioimperialismi vaikuttaa ihmisten mieliin ennen kaikkea viihteen välityksellä ja viihde puolestaan sisältää, kuten Varis osoittaa, poliittisia arvoja. Todellakaan ei ole perusteetonta puhua joukkotiedotuksesta piilovaikuttajana, lainatakseni Pertti Hemänuksen uusimman kirjan otsikkoa.

Viimeisenä kysymyksenä Varis ottaa ongelmanasettelussaan esille tv-ohjelmien kansainvälisen vaihdon mekanismit. Itse asiassa on harhaanjohtavaa puhua kansallisesta ohjelmaviennistä ja -tuonnista, koska nämä operaatiot ovat sangen useissa maissa kaupallisten televisioyhtiöiden ja niiden markkinointi- sekä osto-organisaatioiden käsissä. Televisio-ohjelmien vaihto ei eroa mitenkään olennaisesti muusta kansainvälisestä kaupasta: asialla ovat ennen kaikkea monikansallisesti toimivat suuryhtiöt — etenkin Yhdysvaltojen tapauksessa — jolle televisio-ohjelma on vain eräs hyödyke muiden hyödykkeiden joukossa. Tällöin esim. ohjelmien kulttuuripoliittinen merkitys on aivan toissijainen kriteeri.

Hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka myös televisio-ohjelmien myynti on kartellisoitunut, voidaan mainita Motion Picture Export Association of America, jossa ovat mukana kaikki Yhdysvaltojen tärkeimmät elokuvatuottajat. Tämä kartelli vie 80 % kaikista Yhdysvalloista viettävistä tv-ohjelmista. Lisäesimerkinä voisi viitata National Broadcasting Company'n (NBC), joka on osa suurta elektroniyyhtiötä RCA:ta. NBC:n tuottamia ohjelmia viedään kaikkiaan 115 maahan. Tämän parempaa kattavuutta ei ole juuri minkään muun alan monikansallisilla yhtiöillä. Turhaan ei viitata siihen tosiseikkaan — kuten myös pres. Kekkonen teki toukokuussa 1973 pitämässään kommunikaatiopuheessa — että 2/3 kaikista kansainvälisen kommunikaation muodoista on peräisin Yhdysvalloista. Myös idän ja lännen välisestä televisio-ohjelmien vaihdosta ja siinä vallitsevista epätasaisuuksista, tarjoaa Varik-

sen tutkimus erittäin mielenkiintoista materiaalia.

Arvion alussa todettiin jo eräitä Variksen tutkimuksen ansioita. Kaiken lisäksi on olemassa merkkejä siitä, että nyt esillä oleva tutkimus ei jää ainoaksi sarjassaan, vaan USNESCON ja monien kansallisten televisioyhtymien kiinnostus tällaiseen faktapohjaiseen analyysiin on niin suuri, että Tampereen tiedotustutkijoille on luvassa lisämahdollisuuksia tutkimustyöhön tällä alalla. Variksen tutkimuksen kiistämätön ansio on sen monivaihteisuus ja empiirisyys, joka ei jätä juuri mahdollisuuksia spekulatioille: eräissä mielessä tutkimus on suoritettu jopa inhorealistic tarkasti ja valaisevasti. Tutkimuksen tekijän eräänä ongelmana on ilmeisesti ollut tietty ristiriita, joka syntyy kun tutkimus on samanaikaisesti UNESCON tarpeita tyydyttävä projekti ja akateeminen oppinäyte. Väitöskirjan johdantoluku tosin pyrkii systematisoimaan erilaisia lähestymistapoja sekä tarjoamaan teoreettisia lähtökohtia, mutta nämä eivät heijastu riittävässä määrin nyt esillä olevaan tutkimukseen. Tämä on sitäkin valitettavampaa, koska itse tutkimusaineisto antaa mahdollisuuksia monenlaisten ja mielenkiintoisten teoreettisten asetelmien soveltamiseen ja testaamiseen. Nyt kyseinen tutkimus on jossain määrin eräänlainen tietoaaineistoa sisältävä käsikirja, kuten tekijä itsekin väitöstilaisuudessa totesi. Tämä puute on kuitenkin varmasti korjattavissa jatkotutkimuksissa.

Raimo Väyrynen